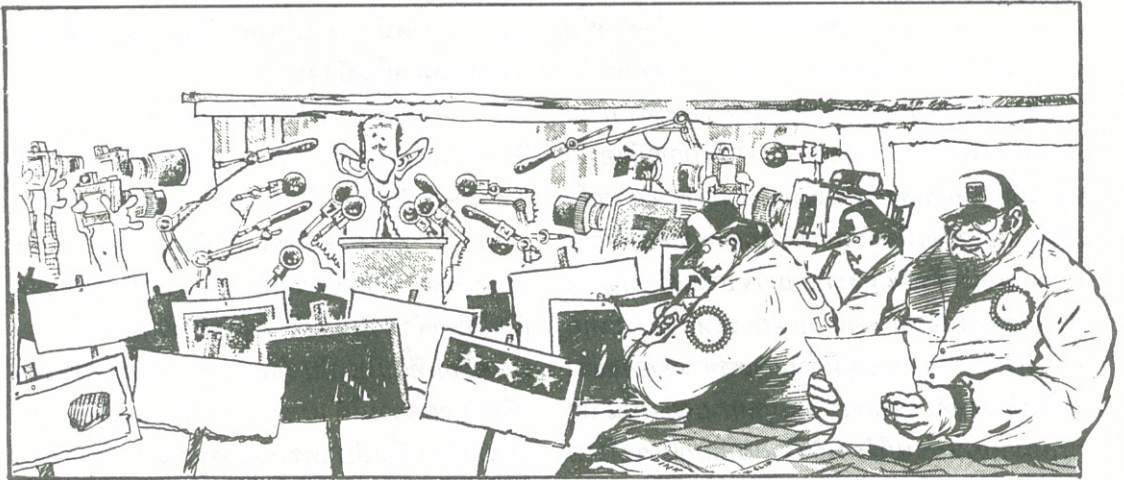

บทสัมภาษณ์พิเศษ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย

เรื่อง "โลกทัศน์นักกฎหมายกับการพัฒนากฎหมายไทย"

□ อยากให้ท่านอาจารย์ให้คำจำกัดความ คำว่า "นักกฎหมาย" และ "นักวิชาการทางกฎหมาย" ตลอดจนความคิดเห็นว่ากลุ่มบุคคลเหล่านี้มีบทบาทในการพัฒนากฎหมายไทยมากน้อยเพียงไร

□ คำว่านักกฎหมายกับนักวิชาการกฎหมายนั้น เป็นสิ่งที่ในทางสาธารณะแล้วเราใช้กันอย่างไม่แยกแยะเท่าใด เรามักจะเรียกคนที่เรียนกฎหมายว่า นักกฎหมายไม่ว่าเขาจะไปทำอาชีพอะไรก็ตาม

ในความเห็นของผม เห็นว่าในทางวิชาการแล้ว มีความแตกต่างกัน คือ มีความต่างกันระหว่างคนที่ เป็นนักกฎหมายในลักษณะที่เป็น Lawyer ซึ่งไม่ใช่

แปลว่าทนายความ แต่แปลว่านักกฎหมาย กับคนที่ เราอาจเรียกว่านักนิติศาสตร์ หรือที่บางคนเรียกว่า นักวิชาการทางกฎหมาย ผมคงจะเรียนความเห็น ส่วนตัวว่านักกฎหมาย คือคนที่รู้กฎหมาย และใช้ กฎหมายได้ คือ เป็นผู้รู้กฎหมายนั้นบัญญัติไว้ อย่างไร และประวัติของการใช้กฎหมายนั้น ไม่ว่าจะ โดยคำพิพากษาของศาล ไม่ว่าจะประเพณี การที่จะ เสนอประเด็นต่าง ๆ ทางกฎหมาย ตามบทบัญญัติ เหล่านั้นในศาล การให้คำปรึกษากับลูกความ หรือ ผู้ที่ต้องการความรู้ทางกฎหมายอันนั้นก็คือความ หายของนักกฎหมาย คือ "Know what the Law say"

ส่วนนักวิชาการทางกฎหมาย หรือ นักนิติศาสตร์นั้น คงจะต้องเป็นนักกฎหมายที่รู้เพิ่มเติมขึ้นไปอีก ๒ อย่าง คือ

ประการแรก นักวิชาการทางกฎหมาย ควรจะรู้ว่าทำไมกฎหมายถึงบัญญัติเอาไว้เช่นนั้น คือตอบคำถามว่า Why ซึ่งอันนี้จะต้องใช้การศึกษาพัฒนามากพอสมควร นักกฎหมายที่รู้เรื่องตลาดหลักทรัพย์ก็ควรจะตอบได้ว่าทำไมกฎหมายตลาดหลักทรัพย์จึงต้องเขียนไว้เช่นนั้น นักกฎหมายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ก็ต้องเข้าใจโยงใยของเศรษฐกิจระหว่างประเทศจึงจะรู้ว่า ทำไมกฎหมายเรื่องนั้น เรื่องนี้ของ GATT จึงบัญญัติเอาไว้เช่นนั้น มีเหตุผลอย่างไร เป็นผลจากการเจรจาอะไร เป็นผลจากข้อเท็จจริงทางด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศอย่างไร มีผลสะท้อนมาจากข้อเท็จจริงทางด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศอย่างไร มีบทบาทของผู้มีอำนาจเจรจาต่อรองอย่างไร จึงมีผลสะท้อนออกมาเป็นกฎหมายอย่างนั้น นักกฎหมายมหาชนก็ต้องเข้าใจเหมือนกันว่า ทำไมกฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครองจึงเขียนออกมาในเรื่องนั้นอย่างนั้น

ประการที่สอง ที่นักนิติศาสตร์ควรจะรู้เพิ่มขึ้นก็คือ กฎหมายควรจะบัญญัติไว้ว่าเป็นการตอบคำถามในอีกระดับหนึ่งว่า "What the law ought to be" เมื่อทราบว่าการบัญญัติอย่างนั้นเพราะอะไร ก็ต้องตอบคำถามได้ด้วยว่าการที่กฎหมายบัญญัติอย่างนั้นถูกต้อง หรือไม่ เป็นธรรมต่อสังคม และถูกต้องตามหลักยุติธรรมหรือไม่ มันสะท้อนหรือตอบรับผิดชอบต่อความเป็นจริงทางเศรษฐกิจ และสังคมหรือไม่ เชื้ออำนาจต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ไปในทางที่ดีในทางที่สร้างสรรค์หรือไม่ กฎหมายเป็นอุปสรรค ลำหลัง หน่วงเหนี่ยวหยุดยั้ง การพัฒนาของสังคมหรือไม่

กฎหมายสะท้อนภาพชีวิตที่เป็นจริงของสังคมไทยหรือเปล่า ถ้าไม่แล้วกฎหมายควรจะ

พัฒนาไปอย่างไร ผมคิดว่านักวิชาการทางกฎหมาย หรือนักนิติศาสตร์จะต้องตระหนัก และพึงตอบคำถามเหล่านี้ในสาขาแต่ละสาขาที่ตนเป็นผู้เชี่ยวชาญ ศึกษาอยู่เสมอ ซึ่งคำถามเหล่านี้ นักกฎหมายที่ไม่ใช่ นักวิชาการทางกฎหมายหรือนักนิติศาสตร์นั้น เขาอาจจะรู้เท่านี้ก็ได้ หรืออาจจะไม่ต้องตอบก็ได้ตรงนี้ จึงเป็นจุดต่างกัน

□ **ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อนักกฎหมายไทยในปัจจุบัน (ทั้งในด้านวิชาการและโลกทัศน์) ตลอดจนค่านิยม ในการศึกษาวิชากฎหมายในปัจจุบัน**

□ ที่ผ่านมามีอดีตนักกฎหมายนั้น จะมุ่งต่อวิชาชีวะเป็นหลัก การจบไปแล้วมุ่งต่อการเป็นผู้พิพากษา อัยการ เป็นทนายความว่าความในโรงศาล ซึ่งการมุ่งต่ออาชีพเหล่านั้นก็ยังมีอยู่ เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ต่อการเรียนกฎหมายที่จะมีนิสิต นักศึกษาจำนวนหนึ่งที่จะมุ่งลงวิชา ที่จะทำให้นตนเองพร้อมที่จะไปเป็นผู้พิพากษา อัยการ ตำรวจ หรือทนายความได้ แต่ขณะเดียวกัน ผมก็คิดว่าค่านิยมก็เริ่มเปลี่ยนไป เพราะตลาดแรงงาน เริ่มเปลี่ยนไป ผมคิดว่า นิสิต นักศึกษาเริ่มเห็นแล้วว่า นักกฎหมายทำได้หลายอย่าง นอกเหนือจากการเป็นผู้พิพากษา อัยการ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่ายกย่อง มีค่าแล้ว ผมคิดว่า นิสิตนักศึกษา ยังเห็นตลาดแรงงานเปิดกว้างของการเป็นนักกฎหมายในภาคเอกชน การเป็นนักกฎหมายธุรกิจ การเป็นนักกฎหมายเศรษฐกิจ การเป็นนักกฎหมายในกระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ เช่น กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (B.O.I.) และอีกมากมายที่เราไม่ค่อยได้เห็นภาพกันมาก่อน แล้วตลาดใหม่ ๆ เหล่านี้ก็เห็นความสำคัญของนักกฎหมายยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นนักกฎหมายรุ่นใหม่เริ่มจะพูดกัน เขารู้เรื่องในสาขาต่าง ๆ ไม่ใช่พูดเฉพาะตัวกฎหมายอย่างเดียว เพราะฉะนั้น ผมคิดว่าค่านิยมในการศึกษากฎหมายมันก็กว้างขึ้นนะ ครับ ไม่ใช่ศึกษาเพื่อจะไปเจาะตลาดแรงงานใดแรง

งานหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จุฬาฯ จะเห็นได้ชัดว่า จะขยายไปในภาคเอกชนไม่ว่าจะเป็นสำนักกฎหมายของไทย สำนักงานกฎหมายของไทยกับต่างประเทศหรือบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ธนาคารต่าง ๆ ที่ต้องใช้นักกฎหมายที่เกี่ยวกับทางธุรกิจ ฉะนั้นค่านิยมตรงนี้ก็เปลี่ยนไป

□ อาจารย์เห็นว่าการผลิตนักกฎหมายของไทยที่ผ่านมาและปัจจุบัน สอดคล้องกับความต้องการของสังคมเพียงใด

□ ผมพูดในภาพรวมก่อนนะครับ ในภาพรวมผมคิดว่าเรายังผลิตนักกฎหมายไม่ตรงต่อความต้องการของสังคมเท่าที่ควร ในส่วนของคณะนิติศาสตร์ จุฬาฯ เราได้ปรับทิศทางในช่วง ๑๕ ปีที่ผ่านมา ซึ่งในความเห็นของผม ผมเห็นว่าท่านผู้บริหารชุดก่อน ๆ ท่านได้ตัดสินใจไว้ถูกต้อง ที่จะผลิตนักกฎหมาย ให้กับตลาดที่เขาต้องการ ไม่ว่าจะเป็นตลาดที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายทางด้านเศรษฐกิจ และธุรกิจหรือตลาดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประเทศ หรือตลาดที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายทางสังคม เหล่านี้เป็นตลาดที่ยังต้องการนักกฎหมายมาก อย่างทางสังคมนี้นักกฎหมายผู้เข้าใจทางด้านสังคมวิทยา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับชนบทที่ดี ? โสเภณีที่ดี ? เกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของเด็ก ของผู้หญิง คนชราที่ดี เหล่านั้น เรายังขาดอยู่ค่อนข้างมาก นักกฎหมายที่จะเข้าใจ และเป็นผู้เชี่ยวชาญในการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจก็ยิ่งขาดอีกมาก ฉะนั้นเราเน้นไปทางด้านระหว่างประเทศ เศรษฐกิจ และสังคม ผมคิดว่าเป็นทิศทางที่ถูกต้องก็สอดคล้องพอสมควร แต่ยังไม่พอได้ทำไปแล้ว แต่ยังไม่เพียงพอ สิ่งที่เราจะต้องทำเพิ่มเติม โดยเฉพาะที่นิติศาสตร์ จุฬาฯ และสถาบันศึกษากฎหมาย ทั่ว ๆ ไปด้วยก็ได้ก็คือว่า ผมคิดว่าสังคมเวลานี้มีความหลากหลายมาก และมีพลวัตสูง การผลิตนักกฎหมายนั้นไม่ใช่ ผลิตคนที่รู้กฎหมายเท่านั้น ต้องผลิตคนที่มีกรอบการวิเคราะห์ทางกฎหมายได้ด้วย หรือที่เรียกกันว่า Analytical frame work ต้อง

เป็นคนที่เข้าใจกฎหมายลึกซึ้งขึ้นกว่าเดิม คือเป็นนักกฎหมายที่เป็นนักวิชาการทางกฎหมายด้วย คือเป็นนักกฎหมาย ที่ตอบคำถามได้ด้วยว่าทำไมกฎหมายจึงบัญญัติไว้อย่างนั้น และกฎหมายควรจะบัญญัติอย่างไร เพราะผมว่านี่คือสิ่งที่สังคมต้องการสังคมต้องการพัฒนาไปข้างหน้าทั้งเศรษฐกิจ และสังคม ถ้านักกฎหมายไม่เข้าใจว่าทำไม กฎหมายจึงบัญญัติอย่างนี้ และควรจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร สังคมมันก็พัฒนาไปไม่ได้ ถ้ากฎหมายเป็นตัวเหนี่ยวรั้งอยู่อย่างนั้น ตรงนี้คงจะเป็นสิ่งที่ต้องเน้นมากขึ้น การศึกษาด้วยทฤษฎีนิติของพระราชบัญญัติใด พระราชบัญญัติหนึ่งให้เป็นผู้เชี่ยวชาญนั้นไม่เพียงพอ เพราะถ้าวันรุ่งขึ้นประเทศชาติเกิดยกเลิกกฎหมายฉบับนั้นแล้วจะให้นักกฎหมายผู้นั้นไปทำอะไร ฉะนั้นจะต้องเข้าใจเรื่องที่มีมันแวดล้อมกฎหมายอันนี้อยู่ ให้เห็นว่านิติศาสตร์มีความเป็นศาสตร์ มีความรอบรู้ในสหสาขาวิชาและในอนุศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์นั้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นสังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ หรืออะไรก็ได้แล้วแต่ ตรงนั้นเป็นสิ่งที่เราจะต้องทำคือ นักกฎหมายที่เข้าใจสังคม เข้าใจแง่มุมต่าง ๆ ของสังคม ต้องการนักกฎหมายที่มีคุณธรรมเป็นหลัก เป็นที่พึ่งของประเทศชาติได้

□ ในฐานะที่เป็นอาจารย์ผู้สอน และผู้บริหารด้วยนั้น อาจารย์มีความคิดเห็นอย่างไรต่อโลกทัศน์และมุมมองของผู้ใช้กฎหมายหรือนักกฎหมายของไทย

□ เท่าที่ผมมองปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ผมคิดว่าส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะว่านักกฎหมายของเราหรือคนที่ไม่นิมนักกฎหมายจะต้องเข้ามาใช้กฎหมาย เข้ามาทำหน้าที่ออกกฎหมายยังมองกฎหมายเป็นแค่ตัวอักษร ซึ่งเป็นเครื่องมือของผู้ใช้กฎหมาย หรือผู้บริหารเท่านั้น ซึ่งผมคิดว่าอันนั้นเป็นการมองกฎหมายที่คับแคบเกินไป เป็นการมองกฎหมายที่ไม่มองไปถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย เป็นการมองกฎหมายที่ไม่มองไปถึงหลักนิติธรรม

ซึ่งต้องอยู่ควบคู่กับตัวบทกฎหมายตลอดเวลาเป็น การตีความกฎหมายฝ่ายเดียวกันซะมาก เพื่อให้ได้ มาซึ่งจุดประสงค์โดยไม่มองถึงหลักนิติธรรม ซึ่งต้อง เดินควบคู่ไปกับกฎหมาย ซึ่งอันนี้เป็นอันตรายมาก ทำให้ประชาชนมีความเห็นว่า กฎหมายนั้นแปลว่า เอาอะไรก็ได้ แล้วก็อ้างหลักกฎหมายขึ้นมาซึ่งไม่ถูก ต้อง ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วถ้าถือกันว่าอะไรก็ตามที่ เขียนมาเป็นกฎหมายแล้ว ไม่ต้องมีการศึกษานิติ ศาสตร์ ใคร ๆ ก็เขียนอะไรขึ้นมาได้ แต่นิติศาสตร์จะ ต้องมีหลักของนิติศาสตร์หลักนิติธรรม หลักความ ซอบธรรมอะไรอีกมากมายซึ่งได้สั่งสอนเรียนกันมา ฉะนั้นตรงนี้ผมคิดว่าโลกทัศน์ และมุมมองของผู้ใช้ กฎหมาย ตรงนี้มันเป็นอันตราย ถ้ามองว่า กฎหมายนั้นเป็นเครื่องมือของรัฐ ถ้าต้องการอย่างไร ก็เขียนไปได้ ซึ่งมันไม่ใช่ ประการต่อไปก็คือว่าเราไม่ มองบทบาทของกฎหมายที่สอง ซึ่งเป็นบทบาทที่ สำคัญ มากก็คือ บทบาทอันเป็นกรอบในการ กำหนดนโยบาย เรายอมแต่กฎหมายเป็นเครื่องมือ ความจริงบทบาทที่สองเป็นบทบาทที่สำคัญมาก ที่ จะต้องเป็นกรอบของการใช้ดุลยพินิจ ยกตัวอย่าง เช่น ในกฎหมายมีการเขียนเสมอว่าในการอนุญาต หรือไม่อนุญาตอะไร ผู้ร้องขอจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ และข้อสุดท้ายจะบอกอื่น ๆ แล้ว แต่คณะกรรมการเห็นสมควรซึ่งตรงนี้ไม่มีกรอบของ การใช้ดุลยพินิจเลย ก็มีการพูดกันเสมอว่าต้องการ คุณสมบัติอะไรต้องการเอกสารอะไรให้เขายื่นก็เขียน ไปให้หมดได้หรือไม่ หรือระยะเวลาที่เรากำหนด อนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ใครทำอะไรนี้ จะกำหนด เอาไว้ให้ชัดเจนได้หรือไม่ แทนที่จะบอกว่า จะ พิจารณากายในเวลาอันควร ซึ่งก็ไม่รู้เท่าไร พวกนี้ เป็นตัวอย่างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ก็เป็นอย่างที่มี ความสำคัญ ที่เราจะต้องช่วยกันเน้นในการร่าง กฎหมาย ทั้งพระราชบัญญัติและกฎหมายของฝ่าย บริหาร ที่เราเรียกกันว่าอนุบัญญัติ ตั้งแต่พระราช กฤษฎีกา ลงมา กฎกระทรวง ระเบียบกระทรวง ประกาศกรมทั้งหลาย ต้องมีกลไก ในการกำหนด

กรอบของการใช้อำนาจดุลยพินิจ กำหนดกรอบของ นโยบายเอาไว้ เพราะมีฉะนั้นแล้วบทบาทแรกของ กฎหมายคือ บทบาทของความเป็นเครื่องมือก็จะ กลายเป็นบทบาทเดียว และยังเป็นบทบาทที่คนไม่ ได้พิจารณากฎหมายโดยอาศัยหลักนิติธรรม และ หลักต่าง ๆ ที่ต้องคู่อยู่กับกฎหมายด้วยแล้วมันก็ทำ ให้สังคมพัฒนาไปในทางที่เสียหาย ไปสนองต่อผู้มี อำนาจที่เข้ามาปกครองเป็นครั้งคราวและไม่สามารถพัฒนาสังคมไปในทิศทางที่ยังประโยชน์กับ สังคมส่วนรวม

□ นักกฎหมายบางคนอาจมีโลกทัศน์ที่ แคบ อาจารย์เห็นว่าน่าจะมีอุปสรรคต่อการ พัฒนากฎหมายของไทยหรือไม่ ถ้าบุคคลเหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อระบบงานทางกฎหมายของ ประเทศ

□ อันนี้ก็สืบเนื่องมาจากคำถามก่อนหน้านี้ ว่า ถ้านักกฎหมายมีโลกทัศน์แคบและเป็นคนไป สร้างกฎหมายด้วยแล้วก็จะมีกฎหมายออกมาโดย ไม่ได้เดินควบคู่ไปกับหลักนิติธรรม ถ้าเรามีนัก กฎหมายที่มองกฎหมายเฉพาะเป็นตัวบทกฎหมาย หรือเป็นตัวหนังสือ เราก็จะไม่ได้กฎหมายที่สะท้อน ความเป็นจริงในสังคม เราก็ไม่ได้กฎหมายที่เข้าใจ สังคมวิทยาของชาวบ้านในชนบท เราจะได้ กฎหมายที่เข้าใจความเป็นจริงของธุรกิจ เราจะได้ กฎหมายที่สะท้อนพัฒนาการของประชาธิปไตย อัน นี้ผมก็คิดว่าเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากฎหมาย อย่างมาก

□ ในยุคโลกาภิวัตน์ ที่นักกฎหมายไทย ต้องเปิดโลกทัศน์ให้กว้าง เช่นนี้น่าจะมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยอย่างไรหรือไม่

□ อันนี้เป็นคำถามที่ดีและเรามักพูดกันอยู่ เสมอว่า กฎหมายของเราต้องตอบสนองต่อกระแส โลกาภิวัตน์ด้วยมิฉะนั้นเราไม่สามารถพัฒนาทาง ด้านเศรษฐกิจ ให้ทันกับกระแสของโลกได้ แต่ขณะ เดียวกันกระแสการพัฒนาประเทศมี ๒ กระแสนึง เรียกว่ากระแสโลกาภิวัตน์พัฒนา และกระแสชุมชน

ท้องถิ่นพัฒนา (Community Development) กระแสแรกก็มุ่งการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม ให้เป็นไปตามระบบที่เกิดขึ้นในระดับระหว่างประเทศ แต่กระแสที่สองก็มุ่งการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม ให้เป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์มันจะมีผลกระทบต่อคุณค่าหลาย ๆ อย่างทางด้านท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ทางเลือกทางสังคม เศรษฐกิจ ที่สามารถจะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้ โดยที่ไม่ต้องปรับปรุงปรับเปลี่ยนตามกระแสโลกาภิวัตน์อย่างเดียว ผมคิดว่ากฎหมายไทยควรจะต้องมีความสมดุลในการเปิดให้กว้างต่อโลกทัศน์ทั้ง ๒ ส่วนหนึ่งเราคงต้องปรับปรุงกฎหมายของเราพอสมควรให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเราต้องปฏิบัติตามพันธกรณีที่เราได้ไปลงนามไว้แล้ว แต่ขณะเดียวกันกฎหมายไม่ควรละเลยความเป็นจริงของสังคมไทย ตัวอย่างเช่นปัญหาที่ทำกินกับปัญหาเรื่องป่า กฎหมายที่ได้รับแบบตะวันตกมาทำให้สิทธิ ๓ ประเภทหายไป ในสมัยสุโขทัยเป็นต้นมาเรามีสิทธิ ๓ ประเภท คือ สิทธิของรัฐ สิทธิของเอกชน สิทธิของชุมชน ต่อมาเมื่อเรารับกฎหมายตะวันตก เราได้รับประมวลกฎหมายเข้ามา สิทธิ ๓ สิทธิหายไป เหลือแค่ ๒ สิทธิ คือสิทธิทางรัฐกับสิทธิของเอกชนเพราะฉะนั้นที่ดินถ้าไม่ใช่ของรัฐก็เป็นของเอกชน ถ้าไม่ใช่ของเอกชนก็เป็นของรัฐ การที่กฎหมายมีโลกทัศน์แบบนี้ทำให้เกิดปัญหาขึ้น ทำให้เห็นว่ากฎหมายไม่ได้เข้าใจสังคมที่แท้จริงของไทยเลย แต่เป็นการตอบสนองต่อกระแสโลกาภิวัตน์ในสมัยนั้นและจะตอบสนองอย่างนี้ต่อไป เพราะฉะนั้นปัญหาจึงตามมา บางครั้งเราจะพบหมู่บ้านทั้งหมู่บ้านที่อยู่ในเขตป่าสงวนอยู่มาแล้ว ๒๐๐ ปี แต่กฎหมายให้สิทธิอยู่ ๒ ประเภท ถ้าเขตนั้นเป็นเขตป่าสงวนแม้จะเป็นที่ที่เสื่อมโทรมแล้วก็ต้องย้ายคนออก พวกคนจะอยู่ได้เพราะดินแดนที่เป็นสิทธิเอกชนเท่านั้น แต่กฎหมายเข้าใจสภาพของสังคมว่าคนเขาอยู่กันมาตั้ง ๓๐๐ ปีแล้ว ไม่ได้มีการตัดไม้

ทำลายป่าด้วยทำไมเราไม่ให้สิทธิแก่ชุมชน คือไม่ใช่เอาที่ป่าไปให้เอกชนแต่ให้กับชุมชน ชาวบ้านแต่ละคนจะไปยกย้ายถ่ายเทซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ไม่ได้ แต่ขณะเดียวกันเขาก็ไม่ต้องย้ายไปที่ไหน เพราะปัจจุบันที่ดินในไทยไม่มีแล้วไม่รู้จะย้ายไปที่ไหน แต่เขาก็อยู่ในชุมชนนั้นได้ ให้สิทธิแก่ชุมชนในการหาประโยชน์ในป่านั้น ให้นำพื้นที่แก่ชุมชนในการอนุรักษ์ป่า ให้เขาสามารถอยู่สามารถทำกินได้ อันนี้เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาของแผ่นดินในท้องถิ่นนั้นที่นักกฎหมายต้องเข้าใจ ถ้านักกฎหมายจับแต่กระแสโลกาภิวัตน์และไม่เข้าใจสังคมอย่างแท้จริง ไม่มีความรอบรู้ในสังคมวิทยา ความเป็นจริงของสังคมไทยอย่างแท้จริงแล้ว ทางเลือกในการดำเนินชีวิตจะเปลี่ยนไป วัฒนธรรมที่ดั้งเดิม ทางเลือกทางสังคม แม้แต่ทางเลือกทางเศรษฐกิจก็จะหมดไป ความหลากหลายของทางเลือกทุกอย่างจะตีบตันไปหมดตามกระแสโลกาภิวัตน์ เพราะฉะนั้นนักกฎหมายต้องเดินสายกลางเพื่อทำประโยชน์ให้กับสังคมมากที่สุด

□ ในฐานะที่อาจารย์มีเพื่อนนักกฎหมายชาวต่างประเทศ อยากให้อาจารย์เปรียบเทียบในภาพรวมของนักกฎหมายต่างประเทศเหล่านั้นว่าเรามีโลกทัศน์ที่แตกต่างกับนักกฎหมายของไทยอย่างไร

□ นักกฎหมายทั้งต่างประเทศและไทย ก็มีข้อเด่นและข้อบกพร่องกันทั้งนั้น ไม่ใช่ว่านักกฎหมายต่างประเทศจะมีคุณสมบัติดีกว่านักกฎหมายไทย นักกฎหมายไทยที่มีความรู้กว้างกว่ามีคุณธรรมมากกว่ามีมากมาย แต่ผมอยากจะตั้งข้อสังเกตว่า มันมีปัจจัยเหมือนกันที่นักกฎหมายต่างประเทศอาจมีโลกทัศน์ที่กว้างกว่า ปัจจัยอันนั้นคือการศึกษา กฎหมายในโรงเรียนกฎหมาย เช่นประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา เขาจะต้องจบการศึกษาปริญญาตรีในสาขาอื่นก่อนจึงจะมาเรียนปริญญาตรีกฎหมายได้ ซึ่งหมายความว่าเราจะได้นักเรียนกฎหมาย ที่มีความรู้กว้างขวางในศาสตร์หรืออนุศาสตร์อื่น ๆ ทำ

ให้เขาสามารถเข้าใจกฎหมายตามคำถามเกี่ยวกับกฎหมายกว้างขวางและลึกซึ้งขึ้นว่าทำไมกฎหมายถึงเขียนเช่นนั้นและกฎหมายควรจะพัฒนาอย่างไร เพราะเขาได้เรียนวิชาชีพมาแล้วเป็นเวลา ๔ ปี หรือแม้กระทั่งในออสเตรเลียเอง กฎหมายไม่ได้เป็นปริญญาที่ ๒ แต่เป็นปริญญาแรกเหมือนอย่างเรา แต่เขาก็มีการกำหนดว่าพร้อม ๆ กับการจบกฎหมายจะต้องจบปริญญาตรีสาขาอื่นด้วยอันนั้นก็เห็นได้ชัดว่า เป็นการขยายโลกทัศน์ของนักกฎหมายว่ามีส่วนเชื่อมโยงกับศาสตร์และอนุศาสตร์อื่น ๆ หันมาดูประเทศอื่น ๆ ที่กฎหมายนั้นเป็นปริญญาแรก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ก็จะเห็นว่าคนที่เรียนกฎหมายนั้นมีจำนวนไม่น้อยที่เคยทำงานทำการมาก่อนจะมาเรียนกฎหมาย คือหาประสบการณ์ และเข้าใจสังคมศาสตร์ต่าง ๆ มาก่อน ก่อนที่จะเข้ามาเรียนกฎหมาย ที่นี้มาดูประเทศเราที่จบ ม.๖ แล้วเข้ามาเป็นนักกฎหมายได้เลยอย่างประเทศเราถ้าเผื่อเข้าได้ เลย ก็ควรจะมียุทธศาสตร์การเรียนการสอนที่ไม่ได้ให้กฎหมาย ยืนอยู่โดด ๆ แต่จะเป็นการที่แสวงหาความเกี่ยวข้องของกฎหมายกับสาขาอื่น ๆ ถ้าเรียนกฎหมายเกี่ยวกับด้านสังคม ก็ต้องมีเนื้อหาทางด้านสังคมมาสอนกันบังคับให้นักเรียนอ่าน ถ้าเป็นกฎหมายทางเศรษฐกิจ ธุรกิจ ก็เช่นเดียวกัน ต้องมีแง่มุมมองทางด้านต่าง ๆ เข้ามาประกอบด้วย ไม่เป็นการสอนเฉพาะคำพิพากษาของศาล ไม่เป็นการสอนเฉพาะตัวบทมาตรา เพราะฉะนั้นนักกฎหมาย ที่จบออกมาในหลาย ๆ ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นอังกฤษ, ฝรั่งเศส บางครั้งอาจจะใช้ กม. ได้ไม่คล่องแคล่ว แต่จะมีการเข้าใจกฎหมาย ในบริบทของสังคมได้ค่อนข้างมาก อันนี้ผมคิดว่าเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อความกว้างขวางในโลกทัศน์ แต่ก็ไม่ใช่ว่านักกฎหมาย ที่จบจากต่างประเทศทุกคนจะเป็นอย่างนี้ ที่ไม่เป็นก็มีมาก แต่ผมคิดว่าปัจจัยที่เอื้อต่อความที่โลกทัศน์เขากว้างขวางกว่า ซึ่งอาจจะพอเทียบเคียงได้กับสิ่งที่เราเป็นอยู่ในประเทศไทย

□ **ขอทราบแนวทางแก้ไข และพัฒนา**

โลกทัศน์นักกฎหมายของไทย

□ ประการแรกในฐานะที่เราเป็นครูบาอาจารย์อยู่ คิดว่าที่เราได้ทำอยู่ และอาจารย์ในคณะนิติทุกคนได้ทำอยู่ คือในการเรียนการสอน เราได้มุ่งเน้นความเชื่อมโยงของกฎหมาย เข้ากับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พยายามมุ่งเน้นการพัฒนากรอบการวิเคราะห์กฎหมาย พยายามมุ่งเน้นความรอบรู้ทางบัณฑิตยศาสตร์ไม่ให้อ่านแค่กฎหมายอย่างเดียว เพราะความรอบรู้เหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้เขาปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในวิทยาการต่าง ๆ ของโลกในกระแสโลกาภิวัตน์ได้ จะทำให้เขาสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการที่แตกต่างจากที่เขาเข้าใจ เช่นภูมิปัญญาของแนวพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นพัฒนาเหล่านี้เป็นต้น ถ้าเขามีกรอบของการวิเคราะห์ที่กว้างขวางลึกซึ้งรอบรู้ เขาก็จะสามารถเอาสิ่งที่เขาเรียนรู้ไปปรับเข้ากับกระแสการพัฒนาทั้ง ๒ นั้นได้ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าแนวทางแรกคือแนวทางของการเรียนการสอนซึ่งเราได้มีการปรับปรุงกันอย่างค่อนข้างมากที่คณะนิติศาสตร์จุฬา ประการที่ ๒ ก็คือ การสร้าง Unit Cell ต่าง ๆ ขึ้นมาในคณะ คือเป็นศูนย์ต่าง ๆ เพราะเราพบว่าสาขาวิชากฎหมาย หลายสาขา ไม่ได้ติดอยู่ในกรอบของภาควิชาอย่างกฎหมายสิ่งแวดล้อม มีทั้งส่วนที่เป็นกฎหมายธุรกิจ มีทั้งส่วนที่เป็นกฎหมายอาญา กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายมหาชน เราก็ตั้งศูนย์กฎหมายเพื่อสิ่งแวดล้อมขึ้นมา เพื่อเน้นทางด้านกรอบและกรณีวิจัย ก็จะทำให้อาจารย์ที่สนใจทางสาขานี้ ได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ และผลที่ได้จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะสะท้อนเข้ามาในการเรียนการสอนนั่นเองและก็ได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาทั้งปริญญาตรี และโท ได้เข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อขยายโลกทัศน์ด้วย เพราะว่าในเรื่องกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้นยังเกี่ยวข้องกับทางด้านสังคมศาสตร์ สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ อย่างมาก บางครั้งอาจจะเกี่ยวข้องถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้วยซ้ำไป อันนี้ก็เป็นตัวหนึ่งที่

เราสร้างขึ้นมา อย่างศูนย์ข้อมูลอาชญากรรมทาง
ธุรกิจ (Economic Crime) ก็เป็นสิ่งที่โยงกับหลาย
สาขา ทางนิติศาสตร์ที่เรียกว่าอนุศาสตร์ และเกี่ยว
ข้องกับสาขาอื่น ๆ ด้วย เราก็ได้ตั้งศูนย์นี้ขึ้นมา เพื่อ
เป็นศูนย์กลางการรวบรวมข้อมูลที่ทำให้คณาจารย์มี
ความรู้เพิ่มเติมขึ้น เป็นการขยายโลกทัศน์ของนัก
เรียนกฎหมาย หรืออย่างศูนย์เครือข่ายข้อมูลสิทธิ
เด็กเอเชีย ที่เราตั้งโดยความร่วมมือของ Unicef อัน
นั้นก็เป็นการขยายที่จะขยายโลกทัศน์ทาง
สังคมว่าปัญหาเกี่ยวกับสิทธิเด็กไม่ใช่ปัญหาเพียงใน
เมืองไทย แต่มันเป็นปัญหาของภูมิภาคของโลก เรา
จึงมีศูนย์เครือข่ายสิทธิเด็กเอเชียขึ้นมา เพื่อเป็น
ศูนย์ข้อมูลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิเด็กในเอเชียทั้ง
หมด อันนี้ก็เป็นการสร้างโลกทัศน์ใหม่ ๆ ขึ้นมาว่า
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสังคมมีอะไรบ้าง และต้องเข้าไป
ลึกขนาดไหน และมันไม่มีพรมแดนอย่างไรศูนย์วิจัย
กฎหมายและการพัฒนาของคณะก็เป็นศูนย์ที่ตั้งเอา
นักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยีเข้ามาทำการวิจัยร่วมกันในกฎหมาย
ต่าง ๆ ในการพัฒนาของเรา กฎหมายเป็นอุปสรรค
อย่างไรบ้าง หลายเรื่องนักกฎหมายตอบไม่ได้ต้อง
หาคำตอบจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีถึงจะรู้คำ
ตอบคืออะไรและควรพัฒนาแก้ไขไปอย่างไร
ทั้งหมดนี้ก็เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขโลก
ทัศน์ ประการสุดท้ายคือการเข้าสู่นานาชาติ
Internationalization of legal study เราจะเห็นว่าคณะ
นี้มีโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาหลายปีแล้ว มี
การส่งนักศึกษาของเราไปต่างประเทศ ไปเรียน ๑
เทอม ไปที่มหาวิทยาลัยลอนดอน ๑ คน
มหาวิทยาลัยไกลเดนเกต ๑ คน มหาวิทยาลัยวิก-
ตอเรีย ๖-๗ คน ปีหน้าคงจะขยายไปที่ออสเตรเลีย
อีก เรามีโครงการฝึกงานภาคฤดูร้อนเป็นครั้งแรกใน
ประวัติศาสตร์ของคณะได้ส่งนักศึกษาไปฝึกงานที่
เมืองเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย สิ่งเหล่านี้เป็น
การขยายโลกทัศน์ ขยายพรมแดนความรู้
ประสบการณ์ทำงาน การศึกษาของนิสิต ซึ่งก็หวังว่า

จากการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างไทยกับนานา
ชาติ จากการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนิติศาสตร์
อื่น ๆ ก็จะทำให้โลกทัศน์ของบัณฑิตกฎหมายกว้าง
ขวางขึ้น ซึ่งก็หวังว่าจะเป็นทรัพยากรที่สำคัญของ
เรา ที่เขาจะสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ใน
อนาคต

□ ในความคิดเห็นของอาจารย์เห็นว่าโลก
ทัศน์ของนักกฎหมายน่าจะมีส่วนกระทบต่อ
การพัฒนากฎหมายของไทยหรือไม่เพียงใด

□ มีส่วนกระทบอย่างมาก อย่างที่ได้พูดไป
แล้ว ถ้านักกฎหมายมีโลกทัศน์ที่แคบ นักกฎหมาย
ก็ไม่สามารถเข้าใจได้ว่ากฎหมายควรจะพัฒนาไป
อย่างไร เช่นเราพูดถึงกฎหมายเกี่ยวกับการใช้
ทรัพยากรธรรมชาติ ถ้านักกฎหมายรู้แต่ตัวบท
กฎหมายของ พรบ. ป่าไม้ หรือตัวบทของกฎหมาย
ที่ดิน แต่ไม่มีโลกทัศน์ไม่มีแง่มุมมองความเข้าใจของ
ภูมิปัญญาชาวบ้านว่าชาวบ้านมีทางเลือกอย่างไร
บ้าง เช่นความสำคัญของป่าชุมชน ความสำคัญ
ของสิทธิชุมชน ความสำคัญของวิธีรับข้อพิพาท
ของชาวบ้านทำไมเขาไม่ชอบขึ้นโรงขึ้นศาลเวลามี
ปัญหาขึ้นมา ของเหล่านี้ถ้าเราไม่เข้าใจกฎหมาย
เราก็พัฒนากฎหมายไปในลักษณะที่ไม่มีจุดเชื่อมโยง
ไม่มีจุดเกาะเกี่ยวของความเป็นจริงในสังคม ใน
ที่สุดก็คือการพัฒนาที่ไปคนละทางกันกับความต้องการ
ของสังคม สังคมเป็นสิ่งที่ต้องเคลื่อนไหวตลอดเวลา
ถ้ากฎหมายไม่เคลื่อนไหวก็เกิดการฉีกขาด ถ้า
กฎหมายเคลื่อนไหวไปในทิศทางที่มีใช้ทิศทาง
เดียวกับ ที่สังคมต้องการ ไม่ได้ทิศทางเดียวกับที่
ประชาชนต้องการ ไม่ใช่ทิศทางเดียวกับที่เป็นจริงใน
สังคม มันก็เกิดการฉีกขาดขึ้นเกิดความรุนแรง
เพราะฉะนั้นโลกทัศน์ของนักกฎหมายจะทำให้เกิด
การพัฒนากฎหมายไปในทิศทางที่เป็นที่รับได้ของ
ประชาชนส่วนใหญ่เป็นที่รับได้ทุกคน ในสังคม
กฎหมายจะเขียนอย่างไรออกมาก็ได้ แต่ถ้าเขียน
แล้วไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม ไม่เป็นที่
ยอมรับของประชาชน กฎหมายนั้นก็จะถูกยกเลิกไป

สังคมก็เกิดการฝึกขาดเกิดขึ้น อันนี้ผมคิดว่าเป็น

ประเด็นที่สำคัญที่สุด

ประวัติวิทยากร

ชื่อสกุล

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย

ประวัติการศึกษา

๒๕๒๒ นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม รางวัลเหรียญทอง)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๕๒๔ ปริญญาโท ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (M.A.L.D.)

The Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University

๒๕๒๕ ปริญญาโท ทางนิติศาสตร์ (LL.M.) Harvard Law School

๒๕๒๖ ปริญญาเอก ทางนิติศาสตร์ (S.J.D.) Harvard Law School

ประวัติการทำงาน

- ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยกฎหมายและการพัฒนา คณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- รองคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- กรรมการส่งเสริมการลงทุน

- ที่ปรึกษาประจำรัฐสภา

- ที่ปรึกษานโยบายนายกรัฐมนตรี

ตำแหน่งปัจจุบัน

- คณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ที่ปรึกษาประจำสำนักงานประสานงานเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
สำนักนายกรัฐมนตรี

- ประธานคณะกรรมการพิจารณาประกาศของคณะปฏิวัติด้านเศรษฐกิจ
สำนักนายกรัฐมนตรี

- คณะอนุกรรมการพัฒนากฎหมาย สาขากฎหมายความสัมพันธ์
ระหว่างประเทศและการค้าระหว่างประเทศ

สถานที่ทำงาน

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐

โทร. ๒๑๔-๒๐๔๒ - ๓